

Мати

Джеймс Джойс

МАТИ

Містер Гологен, заступник секретаря в товаристві "Ейре Абу" вже мало не місяць гасав по Дубліну з кінця в кінець, його руки й кишені були повні брудних цидулок – він домовлявся про серію концертів. Він кульгав на одну ногу, й через це приятелі прозвали його Кривий Гологен. Містер Гологен без угаву бігав туди й сюди, годинами, бувало, стояв десь на розі вулиці, сперечаючись і доводячи своє, цілий час черкав якісь нотатки, але кінець-кінцем усе влаштувала місіс Кірні.

Місс Девін стала місіс Кірні всім наперекір. Вона здобула освіту в престижному монастирі, де студіювала французьку мову й музику. Бувши дівчиною строгих манер, з природи дуже стриманою, вона мала в школі небагато подруг. Коли наспіла пора для заміжжя, її виряджали в гості до багатьох домів, де всі захоплювались її грою на фортеп'яно та бездоганно-шляхетними манерами. Вона сиділа, оточена холодною стіною своїх чеснот, і чекала, поки якийсь кавалер набереється сміливості й запропонує їй життя в розкошах. Проте юнаки, що їх вона бачила круг себе, були абиякі, нічим не видатні, тож вона не давала їм ніяких підстав для надії, а натомість тамувала свої романтичні бажання, тайкома об'їдаючись рахат-лукумом. Та коли вона, здавалось, уже засиділася в дівках, і подружки взялися перетирати її на язиці, вона заткала всім рота, вийшовши за містера Кірні, що шевцював на Ормондському причалі.

Він був багато старший за неї. Його слова, завжди поважні, застрягали в заростях густої каштанової бороди. Після року подружнього життя місіс Кірні збагнула, що за таким чоловіком не пропадеш, не то що за якимсь романтиком, а проте ніколи не покинула своїх романтичних марень. Він був тверезий, ощадливий і побожний: що першої п'ятниці місяця ходив до причастя, іноді з нею, та частіше сам. Вона, втім, теж не забувала приписів своєї релігії і була йому доброю жінкою. На гостині в чужому домі їй досить було ледь повести бровами, як він одразу ж підводився, щоб уклонитися й попрощатися; а коли його доймав кашель, вона накривала йому ноги стьобаною ковдрою і приносила міцного ромового пуншу. Він, із свого боку, був зразковий батько. Щотижня сплачував у банк невелику суму, і коли дочкам посповнювалося двадцять чотири роки, вони вже мали чималий посаг у сто фунтів кожна. Старшу дочку, Кетлін, він відіслав учитися в хороший монастир, де викладали музику та французьку, а згодом оплачував її навчання в Музичній Академії. Щороку десь у червні місіс Кірні мала оказію сказати приятельці:

– О, знаєш, чоловік виряджає нас на кілька тижнів до Скерріс.

А якщо то був не Скерріс, то Говт або Грейстовнс.

Коли Гельське Відродження почало набирати розмаху, місіс Кірні подумала, що не дарма її дочка має таке щиро-ірландське ім'я, і запросила додому вчителя ірландської мови. Кетлін та її сестра слали друзям листівки з ірландськими краєвидами, а друзі

відповідали такими самими листівками з іншими ірландськими краєвидами. У ті неділі, коли містер Кірні ходив із сім'єю до церкви, після меси на розі Катедрал-стріт збирався невеликий гурток. То все були приятелі сестер Кірні – приятелі-музиканти і приятелі-націоналісти. Перебравши, наче струни, цілу гаму свіжих пліток, вони прощалися, всі на раз тиснучи одне одному руку, сміялися, дивлячись на купу перехрещених рук, а тоді казали одне одному "до побачення" по-ірландськи. Скоро ім'я міс Кетлін Кірні було в усіх на устах. Подейкували, що вона має великий хист до музики, що вона дуже славна дівчина і, на додаток, переконана прихильниця руху за відродження мови. Місіс Кірні була вельми задоволена. Вона й не здивувалася, коли одного разу до неї підійшов містер Гологен і запропонував, щоб її дочка була акомпаньйатором на серії з чотирьох великих концертів, що мали бути влаштовані заходом його Товариства в концертній залі "Ентъент". Місіс Кірні запросила гостя до вітальні, всадила за стіл, принесла карафку з вином та срібну пушку з печивом. Вона до глибини душі пройнялася всіма деталями організаторської праці, дещо радила, від дечого відраджала, і кінець-кінцем був укладений контракт, згідно з яким Кетлін мала одержати вісім ґіней за акомпаньювання на чотирьох великих концертах.

А що містер Гологен був новачок у таких тонких справах, як формулювання рекламних афіш або складання концертної програми, то місіс Кірні взялась йому допомагати. Вона мала потрібний такт. Знала, котрих артистів треба надрукувати великими літерами, а котрих можна й дрібним шрифтом. Знала, що перший тенор не захоче виходити на сцену після комічного номеру містера Міда. Щоб публіка не знудилася, вона розставила слабенькі номери поміж відомими й популярними. Містер Гологен день-у-день заходив до неї про щось порадитись. Вона була незмінно привітна, завжди готова допомогти – старалася, щоб він почувався як удома. Щоразу підсувала до нього карафку й казала:

– Частуйтеся, містере Гологен!

І поки містер Гологен частувався, вона повторювала:

– Не бійтеся, не бійтеся, все буде гаразд.

Усе йшло як по маслу. Місіс Кірні придбала в Бравна Томаса чудового рожевуватого отласу, щоб оздобити доччине плаття. Це коштувало чималу суму, проте бувають випадки, коли грошей не шкода. Вона взяла з десятків двошилінгових квитків на фінальний концерт і розіслала їх тим приятелям, що навряд чи прийшли б із власного почину. Вона не забула ні найменшої дрібниці, і завдяки їй усе, що слід було зробити, було зроблене.

Концерти мали відбутися в середу, четвер, п'ятницю й суботу. Коли в середу ввечері місіс Кірні разом з дочкою під'їхала до концертної зали "Ентъент", їй одразу ж не сподобалося те, що вона побачила. Кілька молодиків з яскраво-голубими значками в петлицях без діла стояли у вестибюлі: ні один не був одягнений у фрак. Місіс Кірні з дочкою пройшла повз них і, скинувши поглядом крізь відчинені двері в концертну залу, зрозуміла причину їхнього безділля. Спершу вона подумала, що прийшла надто рано. Ба ні, було за двадцять восьма.

У гримерній за сценою її представили секретареві товариства містеру Фіцпатрікові. Вона всміхнулася й потисла йому руку. То був невисокий чоловічок з безвиразним білим обличчям. Вона помітила, що секретар мав на голові м'якого коричневого капелюха, недбало зсунутого набакир, а говорив із сильним дзвінким акцентом. У руці він тримав концертну програмку і, розмовляючи, час-від-часу поживував її, аж поки не зжував кутик брошурки на вологе місиво. Здавалось, він не був надто розчарований браком публіки. Що кілька хвилин до гримерної забігав містер Гологен і приносив новини з квиткової каси. Артисти нервово гомоніли, раз-у-раз позирали в дзеркало, м'яли в руках ноти. Коли було вже безмалъ пів на дев'яту, люди в залі почали ремствувати, вимагаючи розваги. До кімнати зайшов містер Фіцпатрік і, посміхнувшись усім присутнім млявою відсутливою посмішкою, мовив:

– Ну що ж, пані й панове, гадаю, пора починати балъ.

Місіс Кірні відзначила різкий акцент, з яким було сказане останнє слово, і мимохідь окинула секретаря зневажливим поглядом. Тоді обернулася до дочки й підбадьорливо запитала:

– Ти готова, любя?

При перш. же нагоді вона підкликала до себе містера Гологена й запитала, що все це має означати. Містер Гологен відповів, що й сам не знає. Він сказав, що Комітет припустився помилки, організувавши аж чотири концерти: чотири – це забагато.

– А як же артисти! – вигукнула місіс Кірні. – Звісно, вони стараються, як можуть, але ж усе це третьорядні виконавці.

Містер Гологен погодився, що виконавці справді не першорядні. Річ у тім, сказав він, що Комітет вирішив змінити програму перших трьох концертів і приберегти всіх знаменитостей на суботній вечір. Місіс Кірні не відповіла нічого, та коли на сцені один за одним розігрувалися бездарні номери, а глядачів у залі лишалося менше й менше, вона почала шкодувати, що взагалі устряла в оту справу з концертом. Щось було не так, і вона це відчувала. Безживна посмішка містера Фіцпатріка дратувала її все більше. А втім, вона нічого не промовила й чекала, чим усе скінчиться. Концерт завершився перед десятою, і всі хутко розійшлися по домівках.

На четверговому концерті було трохи більше публіки, але місіс Кірні одразу зрозуміла, що більше половини поприходило з безплатними квитками. Глядачі поводитися неподобно, так наче то був не концерт, а якась репетиція. Містер Фіцпатрік, здавалось, був із себе задоволений і зовсім не усвідомлював, що місіс Кірні з обуренням спостерігає за його поведінкою. Він стояв коло куліси і раз-по-раз вистромлював голову на сцену, пересміюючись із двома приятелями, що сиділи в кутку на балконі. Того вечора місіс Кірні довідалася, що в п'ятницю концерту не буде, а натомість Комітет постарається зробити все можливе й неможливе, щоб у суботу в залі був аншлаг. Почувши новину, вона розшукала містера Гологена. Вона перехопила його, коли він, покwapно шкандибаючи, ніс склянку лимонади для одної молодої леді, і запитала його, чи це правда. Так, це правда.

– Але це, ясна річ, не міняє нашої з вами умови, – сказала вона. – В контракті

йшлося про чотири концерти.

Містер Гологен дуже поспішав: він порадив їй поговорити з містером Фіцпатріком. Місіс Кірні насторожилася. Вона відкликала містера Фіцпатріка від куліси і сказала, що її дочка підписала контракт на чотири концерти і згідно з положеннями контракту має, певна річ, отримати всю обумовлену суму, незалежно від того, чи Товариство дасть усі чотири концерти, чи ні. Містер Фіцпатрік, поволі второпавши, про що мова, не зміг на місці розв'язати несподівану проблему і сказав, що винесе цю справу на розгляд у Комітеті. У місіс Кірні від гніву затремтіли щоки, і вона з усієї сили трималася, щоб не спитати в'їдливо:

- А "Ку-ме-тет" - це хто, хіба ж не ви?

Та вона знала, що для леді це було б негоже, тому змовчала.

У п'ятницю рано-вранці зграї хлопчаків висипали на головні вулиці Дубліна з оберемками рекламних листівок. У вечірніх газетах з'явилися спеціальні статті, що нагадували шанувальникам мистецтва про бенкет муз, наготований на завтра. Місіс Кірні трохи заспокоїлася, але все-таки постановила розповісти про свої підозри чоловікові. Той уважно її вислухав і сказав, що буде краще, як у суботу ввечері він піде разом з нею. Вона погодилася. Вона шанувала свого чоловіка так само, як шанувала Британську поштову службу - як щось велике, певне й непорушне. І хоч розуміла, що талантів у нього не густо, проте визнавала його абстрактну цінність як представника сильної статі. Втішена, що він запропонував її супроводити, вона взялась обдумувати свої плани.

Настав день великого дійства. Місіс Кірні з чоловіком та дочкою приїхала до концертної зали "Ентъент" за сорок п'ять хвилин до початку концерту. Того вечора, як на лихо, падав дощ. Місіс Кірні залишила доччину вбрання та ноти під наглядом свого чоловіка, а сама обходила весь будинок, шукаючи містера Гологена або містера Фіцпатріка. Їх ніде не було. Вона запитала розпорядника, чи є в залі хтось із членів комітету, і той, добряче попобігавши, привів маленьку жіночку, що звалася місіс Бейрн. Місіс Кірні пояснила, що шукає секретаря або заступника. Місіс Бейрн відповіла, що сама жде їх з хвилини на хвилину, і запитала, чи не могла б вона чимось допомогти. Місіс Кірні пильно вдивилася у пристаркувате обличчя, скривлене довірливо-ентузіастичною міною, і відказала:

- Ні, дякую!

Жіночка висловила сподівання, що публіка не омине скошеного лица усю довірливість і весь ентузіязм. Тоді ледь чутно зітхнула і мовила:

- Що ж! Бог свідок, ми зробили все, що могли.

Місіс Кірні подалась назад у гримерну.

Артисти прибували один за одним. Бас, містер Дагген, був стрункий юнак з ріденькими чорними вусами. Його батько був портє в одній дублінській конторі, і майбутній співак іще хлопчаком, бувало, виводив протяжні басові ноти під лунким склепінням тамтешнього вестибюлю. Почавши так-ось скромно, він потроху піднявся на рівень першокласного артиста. Містер Дагген виступав навіть у великій опері.

Одного вечора, коли оперний співак занедужав, йому довірили партію короля у виставі "Марітана" – то було в театрі королеви Вікторії. Він співав пристрасно й гучно, і публіка на галірчині нагородила його теплими оплесками, проте загальне враження від свого виступу він по-дурному підписував, раз чи два утерши носа рукою в білій рукавичці. Він був соромливий і говорив мало. Вимовляв "та" замість "так" м'яко-м'яко, що ніхто й не зауважував, і, дбаючи про голос, ніколи не пив нічого міцнішого за молоко. Містер Белл, другий тенор, був білявий юнак, що рік-у-рік брав участь у "Feis Ceoil". На четвертому з черги конкурсі йому присудили бронзову медаль. Він був хворобливо нервовий і хворобливо заздирив іншим тенорам, приховуючи цю свою нервову заздрість за бурхливими виявами приязні. Він любив показувати людям, яка це для нього мука – виступати на концертах, і тому, побачивши містера Дагґена підійшов і запитав:

– Ти теж береш у цьому участь?

– Так, – відповів містер Дагґен.

Містер Белл засміявся до свого товариша в нещасті, простягнув йому руку і сказав:

– Дай п'ять.

Місіс Кірні пройшла повз обох юнаків і попрямувала до куліси, щоб кинути оком на глядацьку залу. Місця швидко заповнювалися, над залом стояв жвавий гомін. Місіс Кірні повернулася до чоловіка й відвела його набік поговорити. Розмова була явно про Кетлін, бо вони обоє раз-у-раз поглядали на дочку, що балакала з своєю приятелькою-націоналісткою міс Гілі, контральто. Через кімнату пройшла самотня незнайома жінка з блідим обличчям. Артисти й артистки пильним поглядом провели блякле голубе плаття, натягнуте на кощаву фігуру. Хтось сказав, що це мадам Глайн, сопрано.

– Цікаво, звідки вони її викопали, – сказала Кетлін до міс Гілі. – Я ніколи про неї не чула.

Міс Гілі вимушено посміхнулася. Цієї миті до кімнати зашкандибав містер Гологен, і дві молоді леді спитали його, хто ця невідома жінка. Містер Гологен відповів, що це мадам Глайн з Лондона. Мадам Глайн стояла в кутку кімнати, міцно затиснувши в руках згорнуті ноти й перелякано зиркаючи довкола себе. Тінь приховала від сторонніх очей її вилиняле плаття, але по-зрадницькому підкреслила невеличку западину під ключицями. Гомін у глядацькій залі ставав усе гучніший. Перший тенор і баритон прийшли разом. Обоє були гарно виряджені, опасисті й самовдоволені; з їх приходом у кімнату повіяло великосвітнім духом.

Місіс Кірні відвела дочку до новоприбулих артистів і завела з ними приязну розмову. Вона хотіла бути з ними в добрих стосунках, але поки вона силкувалася бути люб'язною, її очі стежили за заступником секретаря, що старанно її оминав. При першій же нагоді вона перепрохала співрозмовників і пішла за містером Гологеном.

– Містере Гологен, дозвольте вас на два слова, – сказала вона.

Вони завбачливо відішли в дальній кінець коридору. Місіс Кірні запитала, коли її дочці заплатять належні гроші. Містер Гологен відповів, що такими справами відає містер Фіцпатрік. Місіс Кірні сказала, що не хоче й знати ні про якого про містера Фіцпатріка. Її дочка підписала контракт на вісім гіней і повинна одержати своє. Містер

Гологен сказав, що це не його діло.

- Як це не ваше діло? - запитала місіс Кірні - Хіба ж не ви самі принесли їй контракт на підпис? Дарма, якщо вас усе це не обходить, то мене обходить, і ще й як, і я подбаю, щоб усе було як слід.

- Ви б краще поговорили з містером Фіцпатріком, - сказав містер Гологен підкреслено виразним голосом.

- Не хочу й чути про містера Фіцпатріка, - відрубала місіс Кірні - У мене є контракт, і я подбаю, щоб він був виконаний.

Коли вона повернулася до гримерної, її щоки були трохи розпашілі. В кімнаті стояв гамір. Двоє чоловіків у верхньому вбранні окупували місце при каміні і приязно балакали з місс Гілі та баритоном. То були журналіст із "Фрімена" та містер О'Медден Берк. Журналіст із "Фрімена" зайшов повідомити, що не зможе зачекати на концерт, бо мусить написати репортаж про лекцію, що її читатиме в резиденції лорд-мера один американський проповідник. Він сказав, щоб замітку про концерт залишили для нього в бюро "Фрімена", а він подбає, щоб її надруковано. То був сивий чоловік з поважним голосом та бездоганними манерами. У руці він тримав притушену сигару, і ароматний дим витав округ нього в повітрі. Узагалі-то він не мав наміру затримуватись тут більш як на п'ять хвилин, бо і концерт і самі артисти справляли на нього нудьгу, а проте й далі стояв, опершись на камін. Перед ним стояла міс Гілі, щебечучи і сміючись. Він був уже досить старий, щоб зрозуміти єдину причину її привітності, але ще досить молодий духом, щоб насолодитися ситуацією. Тепло, запах і колір її тіла дражнили його почуття. Йому було приємно усвідомлювати, що груди, що поволі надималися й опадали перед його очима, в цю мить надималися й опадали для нього, що сміх і пахощі й кокетливі погляди призначалися саме йому. Коли часу в нього лишалося зовсім обмаль, журналіст не без жалю попрощався з дівчиною.

- О'Медден Берк напише замітку, - пояснив він містерові Гологену, - а я припильную, щоб її надрукували.

- Був би вам дуже вдячний, містере Гендрік, - сказав містер Гологен. - Я знаю, на вас можна покластися. Може б ви горло промочили перед тим, як іти?

- Я не проти, - сказав містер Гендрік.

Обоє чоловіків пішли якимись покрученими коридорами, тоді спустилися вниз темними сходами й опинилися в закритій кімнатці, де один із розпорядників саме відкорковував пляшки для кількох джентльменів, що там зібралися. Серед цих джентльменів був і містер О'Медден Берк, що знайшов цю кімнатку якимось дивовижним чуттям. То був статечний чоловік, уже в літах, що у хвилини спочинку підтримував своє огрядне тіло, спираючись на велику шовкову парасольку. Пишне західньо-ірландське прізвище було тією моральною парасолькою, що підтримувала його обтяжені численними боргами фінанси. Він тішився загальною повагою.

Поки містер Гологен розважав журналіста "Фрімена", місіс Кірні розмовляла з своїм чоловіком, і то так жваво, що той попросив її стишити голос. Інші розмови у гримерній стали стримано-напруженими. Містер Белл, перший номер, стояв наготові

з нотами, але акомпаньйторка не подавала знаку. Щось було явно не гаразд. Містер Кірні дивився просто перед собою, погладжуючи бор., а місіс Кірні з приглушеним притиском говорила щось на вухо Кетлін. Із зали доносилися звуки глядацького нетерпіння: плескання й тупотіння ногами. Перший тенор, баритон та міс Гілі стояли разом, незворушно чекаючи, а містер Белл нервувався дедалі більше, боячися, щоб глядачі бува не подумали, ніби він спізнився.

Містер Гологен та містер О'Медден Берк зайшли до кімнати. За мить містер Гологен збагнув, що музика не грає і концерт не почався. Він підійшов до місіс Кірні і взявся її переконувати. Поки вони розмовляли, у глядацькій залі наростав шум. Містер Гологен став геть червоний і страшенно збуджений. Він виголошував цілі тиради, але місіс Кірні одказала коротко, карбуючи слова:

- Вона не гратиме. Заплатіть їй вісім гіней.

Містер Гологен у розпачі показав на залу, де публіка плескала в долоні й тупотіла ногами. Він уживав до містера Кірні та Кетлін. Однак містер Кірні й далі погладжував свою бороду, а Кетлін, потупивши очі, длубала підлогу носком черевичка: то була не її вина. Місіс Кірні повторила:

- Вона не гратиме, доки їй не заплатять.

Після короткого обміну репліками містер Гологен хутко пошкутильгав геть. В кімнаті панувала тиша. Коли напружена мовчанка стала геть нестерпною, міс Гілі мовила до баритона:

- Ви бачили, як виступала місіс Пет Кемпбелл оце на тижні?

Баритон не бачив виступу, але йому передавали, що місіс Кемпбелл була неперевершена. Далі розмова не пішла. Перший тенор нахилив голову й почав рахувати кільця золотого ланцюжка, що висів у нього на поясі; він раз-у-раз посміхався до себе й мурмотів навмання різні ноти, спостерігаючи при цьому, як надимається й опускається його живіт. Час-од-часу всі позирали на місіс Кірні.

Шум у глядацькій залі вже переріс в обурене ревіння, коли до кімнати ввірвався містер Фіцпатрік, а за ним задиханий містер Гологен. Плескання й тупотіння в залі раз-по-раз переривалося свистом. Містер Фіцпатрік держав у руці кілька банкнот. Він відрахував чотири, дав їх місіс Кірні і сказав, що другу половину їй заплатять після антракту. Місіс Кірні відказала:

- Тут бракує чотирьох шилінгів.

Проте Кетлін підбрала поділ свого плаття і сказала першому номерові, що трусився, мов осика: "Починаймо, містере Белл". Співак і акомпаньйторка вийшли на сцену разом. Гудіння в залі поволі стихло. Настала кількасекундна павза, а тоді почулися звуки фортеп'яно.

Перша частина концерту вдалася на славу, якщо не брати до уваги номеру мадам Глайн. Сердешна леді співала "Келларні" безплотним дихавичним голосом, інтонуючи фрази й вимовляючи слова на старосвітський манір – це, на її думку, мало додати співові елегантности. Вона виглядала, наче привид із старої театральної костюмерної, і публіка на дешевеньких місцях потішалася з її тоскливо-патетичних арій. Втім, перший

тенор та контральто знов налаштували слухачів на поважний лад. Кетлін зіграла добірку ірландських мелодій, і публіка їй тепло зааплодувала. Перша частина завершилася натхненним патріотичним віршем у виконанні юної леді, що заправляла аматорським театральним гуртком. Дівчина заробила гучні оплески, і на цьому перша частина завершилася. Всі задоволено пішли на антракт.

А тим часом гримерна гуділа, наче вулик. Ув одному кутку стояли містер Гологен, містер Фіцпатрік, міс Бейрн, двоє розпорядників, баритон, бас та містер О'Медден Берк. Містер О'Медден Берк сказав, що це найскандальніша вихватка, яку він коли-небудь бачив. Музична кар'єра міс Кетлін Кірні в Дубліні скінчилася, сказав він. Баритона запитали, що він думає про поведінку місіс Кірні Той не хотів відповідати. Йому вже заплатили його гроші, і він не хотів ні з ким сваритися. А проте, сказав він, місіс Кірні могла б подумати й про інших артистів. Секретар, його заступник та розпорядники гаряче сперечалися, як поведися далі, аж ось настав антракт.

- Я згоден з міс Бейрн, - сказав містер О'Медден Берк. - Не платіть їй нічого.

В іншому кутку кімнати стояла місіс Кірні з чоловіком, містер Белл, міс Гілі та молода леді, що була декламувала патріотичного вірша. Місіс Кірні сказала, що Комітет потрактував її просто скандально. Вона не шкодувала ні часу, ні коштів, і оце така їй дяка.

Вони гадали, що мають справу тільки з недосвідченою дівчиною, а тому можуть робити все, що заманеться. Вона доведе їм, що вони помилялися. Вони б не наважилися так із нею вчинити, якби вона була чоловіком. Та вона допевниться, щоб її дочка дістала належне: її не обдуриш. Якщо вони не заплатять усе до останнього фартинґа, вона цілий Дублін поставить на вуха. Звісно ж, їй прикро за артистів. Але що вона має робити? Вона звернулася з цим питанням до другого тенора, і той визнав, що з нею повелися негарно. Тоді вона звернулася до місс Гілі. Міс Гілі воліла б приєднатися до іншої групи, але не могла, бо була доброю подругою Кетлін, і родина Кірні часто запрошувала її в гості.

Тільки-но скінчилася перша частина, як містер Фіцпатрік та містер Гологен підішли до місіс Кірні і сказали їй, що позосталі чотири гінеї будуть заплачені після засідання Комітету, яке відбудеться в вівторок, а якщо її дочка не гратиме в другій частині, то Комітет вважатиме контракт за зламаний і не заплатить нічого.

- Ми не домовлялись ні про який Комітет, - сказала місіс Кірні розлючено. - Моя дочка має контракт. Або вона дістане свої чотири фунти вісім шилінгів, або ноги її не буде на сцені.

- Ви мене дивуєте, місіс Кірні, - сказав містер Гологен. - Я не сподівався, що ви так із нами поведетеся.

- А ви, як ви зо мною поводитесь? - запитала місіс Кірні

Її лице залилося гнівним рум'янцем, і вона подивилась на секретарів таким поглядом, наче хотіла кинутись на них з кулаками.

- Я тільки доправляюся свого права, - сказала вона.

- Можна ж мати якесь почуття пристойности, - сказав містер Гологен.

- Та що ж ви не кажете? А як я ходила й питала, коли моя дочка дістане свої гроші, то що, не можна було відповісти по-людському?

Вона мотнула головою і прибрала зверхнього тону:

- "Ви повинні поговорити з секретарем. Це не моє діло. Я ні чорта не знаю, нічого не рішаю, і моя хата з краю".

- А я вас мав за виховану жінку, - сказав містер Гологен, і, круто повернувшись, пішов геть.

Після цього поведінка місіс Кірні була однозначно засуджена: всі підтримували те, що зробив Комітет. Місіс Кірні стояла коло дверей, несамовита від люті, і, пристрасно жестикулюючи, сперечалася з чоловіком та дочкою. Вона чекала, поки почнеться друга частина, сподіваючися, що хтось - чи секретар, чи заступник - підійде до неї. Але місс Гілі люб'язно погодилась акомпаньювати замість Кетлін. Місіс Кірні мусила відступити вбік, пропускаючи на сцену баритона з новою акомпаньюторкою. Якусь мить вона стояла непорушно, мовби кам'яна статуя фурії, а коли до її вух долинули перші ноти пісні, схопила доччин плащ і сказала чоловікові:

- Піди знайди нам кеб!

Той одразу вийшов. Місіс Кірні закутала дочку в плащ і пішла за ним. Виходячи з кімнати, вона зупинилась і яро подивилася в лице містерові Гологену.

- Я ще з вами не скінчила, - сказала вона.

- Зате я з вами скінчив, - одказав містер Гологен.

Кетлін покірно пішла за матір'ю. Містер Гологен почав ходити по кімнаті туди й сюди, щоб трохи охолонути, бо відчував, що його шкіра вся аж пашить.

- Ось тобі й вихована жінка! - казав він. - Ось тобі й леді!

- Ви все зробили правильно, Гологене, - сказав містер О'Медден Берк, у похвальному жесті спершись на парасоллю.